

РЕЦЕНЗИЯ

от

чл.-кор. проф. дфн Мирослав Дачев

за

присъждане на академичната длъжност „доцент“

по обявения от НАТФИЗ „Кр. Сарафов“

в бр. 28 на Държавен вестник от 1 април 2025 г. конкурс

**по 8.4 Театрално и филмово изкуство с научна специалност „Кинознание,
киноизкуство и телевизия“ (филмова и телевизионна режисура)**

Отличителното в настоящия конкурс за доцент по 8.4 Театрално и филмово изкуство (филмова и телевизионна режисура) е, че има двама достойни кандидати за придобиването на академичната длъжност „доцент“. Сред всички възможни оразличавания, които така или иначе ще се наложат неизбежно в хода на рецензията, първото нека бъде по линия на самата парадигма „научна длъжност“: единият кандидат вече е извървял пътя на по-ниските академични длъжности „асистент“ и „гл. асистент“ в Академията, а другият току-що е придобил научната и образователна степен „доктор“ и се явява направо за длъжността „доцент“. Според чл. 24 от ЗРАСРБ обаче (раздел III, Условия и ред за заемане на академичната длъжност „доцент“), това не е изключващо условие и макар никоя академична институция да не го адмира, следва да се приеме като закономерна част от процедурата.

Първото условие, на което следва да отговарят кандидатите за „доцент“, е да притежават степента „доктор“ (в случая изпълнено и от двамата кандидати). Второто условие настоява не по-малко от две години лицата да са извършвали специфична дейност, която по реда на изскванията първият пункт на условието сочи да са заемали академичната длъжност „асистент“ или „главен асистент“ (Радослав Камбуров отговаря на този пункт и има 7 години преподавателски стаж, при това в НАТФИЗ), вторият пункт е за същия период да са били преподаватели, в т.ч. и хонорувани, третият е да са упражнявали художественотворческа дейност и четвъртият е да са били специалисти от практиката (Светла Цоцоркова не отговаря на първия, но отговаря на следващите три пункта от второто условие). Колкото до

третото условие – да са представили монографичен труд или художественотворчески постижения в областта на изкуствата – и двамата кандидати са го изпълнили напълно, макар и по различен начин. Наукометричните им показатели (четвърто по ред условие) са изрядни, а данни за плагиатство (петото и последно по ред условие за заемане на длъжността „доцент“), за щастие не са налични.

С това темата за допустимост по отношение на конкурса се изчерпва. Остава претеглянето на кандидатурите съобразно законовите изисквания и – това е особено важно – съобразно вписването на кандидатите в академичния живот на институцията. Ще разгледам поотделно двамата кандидати (по реда на кандидатстването им за конкурса), след което ще направя неизбежните съпоставки и ще посоча мотивирано своя избор по този конкурс.

Пръв за този конкурс е подал своите документи гл. ас. д-р Радослав Камбуров. Той е роден през 1989 г. и е кадър на НАТФИЗ „Кр. Сарафов“ в буквалния смисъл на думата: бакалавър по филмова и телевизионна режисура (2017), магистър по филмово изкуство (2018) и доктор по кинознание, киноизкуство и телевизия (2020), като междуременно е гост-преподавател по направление „Филмова и телевизионна режисура“ и направление „Екранни изследвания и журналистика“ (2018-2020), а след това е асистент по филмова и телевизионна режисура (2020-2022). От 2022 г. до момента е гл. асистент. От 2024 г. е научен експерт и локален ръководител на работни пакети към проекти на Film EU (най-мощният и значим международен алианс, в който Факултет „Екранни изкуства“ към НАТФИЗ някога е участвал), както и ръководител на Центъра за продължаващо обучение в НАТФИЗ (също ново и обещаващо начинание). Тази амбициозна и свръхнатоварена програма дава плодове както в международен план (отделни образователни и творчески проекти на Film EU с негово персонално участие), така и в рамките на Академията. Приносът му за прохождането и развитието на продължаващото обучение в Академията е голям и тепърва ще се доказва. Същото може да се каже и за участието му в дейностите на консорциума Film EU. Тук ще се фокусирам най-вече върху авторските продукти, които Камбуров е представил по конкурса, но така също и върху цялостната му творческа, научна и образователна дейност с акцент върху последните три години след конкурса за гл. асистент.

Като студент Камбуров проявяваше определен интерес към семиотичните занимания, които – методологически и интерпретативно – преминаха и през

докторската му дисертация, а по-сетне бяха заявени и чрез членство в Центъра за семиотични и културни изследвания; участвал е, при това успешно и активно, и в изпитни комисии към модула по семиотика за бакалаври. Усещането му за силата на знаковостта (и в частност за тази на символите) в посланията, които отправя, е осезаемо както в изследователските му, така и в творческите му търсения. След като става гл. асистент в Академията (2022), Радослав Камбуров е представил силна критическа дейност в Страницата на Центъра за семиотични и културни изследвания, състояща се в пет интерпретативни очерка върху представители на Академията и техните постижения, една научна статия, посветена на проблема за лингвистичните девиации, породени от общуването с екранното поле (2023-2024), както и една научна публикация в Годишника на НАТФИЗ, посветена на проблема за предметно-песенния дискурс в динамичната парадигма на боливудското кино (2023). Междувременно е и гейм консултант, гейм дизайнер и наративен дизайнер, което кореспондира силно с някои от творческите му търсения. Има публикуван монографичен труд („Новата градина“, 2021, Изток-Запад), който отразява докторската му дисертация, в която – както споменах – има и семиотични приносни моменти.

Сред представените за конкурса авторски продукти са късометражните филми „Хавай“ (2024) и „Змей“ (2025), както и по-ранния „Insomnia“, получил награда на критиката на „Златна роза“ през 2019 г. Линията на компетентност ми позволява да мисля обективно за техните достойнства през някои от критическите подходи към киното и най-вече през семиотичната перспектива, затова не би било неочаквано, ако кажа, че знаковостта в тях е силно изразена на различни нива, едно от които е наситено със символни внушения. Най-силно усещам това в „Змей“ и „Insomnia“, но безспорно присъства и в „Хавай“.

По отношение на филма „Змей“ авторът отбелязва справедливо, че още от нивото на сценарий и режисура до целия постпродукционен процес „Змей“ е замислен като експериментален проект, съчетаващ реализъм и магичност, в който специалните ефекти са осъществени чрез иновативна интеграция между конвенционални дигитални технологии и основаващи се на Изкуствен Интелект (AI) методи. Съгласен съм, че съчетаването на такива инструменти позволява създаването на комплексни изображения, надхвърлящи техническите ограничения на традиционната постпродукция, особено в условията на изключително ограничени бюджет на късометражното кино. Дали „Змей“ може да бъде

разглеждан като първопроходен пример за приложението на генеративен изкуствен интелект в локалния кино контекст, с потенциал да повлияе на утвърдените производствени парадигми, ще покаже времето, а вероятно и бъдещите търсения на автора. Но е видно, че постигнатите технологични решения са в състояние да повлияят положително на рецепцията на филма. Колкото до съчетаването на магичност и реализъм, едно от вдъхновяващите семиотичното мислене неща е магическият реализъм на Борхес, в който не е нужно една книга да е написана, за да съществува (змеят съществува закономерно в екзистенциалното битие на бащата и децата, без да се налага да е тук и сега и това придава сила на всеки наративен жест, свързан с неговите минали, очаквани и бъдещи появи).

Филмът „Хавай“ може да бъде отнесен към категорията на абсурдистката комедия без диалог, съсредоточена върху единствен персонаж и може да се каже, че се откроява жанрово на фона на преобладаващата реалистична традиция в българската кинематография. Тук в още по-голяма степен реалност и въображение натрапчиво се преплитат, а границите изтъняват. Визуалната естетика е проникната от аналогии с вътрешното състояние на персонажа и функционира като негов метаезик. Изпълнен с експресионистично-сюрреалистични похвати този език по деридеански се стреми да удържа от разпад Камбуровата Вавилонска кула от авангардни киноезици, което в рамките на късометражен филм е нелека задача.

По-ранният ‘Insomnia’ (реално първият късометражен студентски филм, заснет с редовно държавно финансиране от Националния филмов център) е и първият български филм, който изследва компютърните игри като социално-психологически феномен, оформящ културни и поколенчески разломи. Семиотичното сцепление е във визуалната и структурна комбинация между реалистично и сюрреалистично повествование – и тук, както по-късно в „Змей“, референтът може да бъде съотнасян към обекти от различни реалности, без това да усъмнява въпроса за неговото съществуване (по принцип), но пък отказващо съотнасянето му към една-единствена реалност. Игра-в-играта не е отказ от действителността, а ситуационен модел на текст-в-текста, или иначе казано – екранен опит за семиотично превъплъщение.

Тези филми позиционират техния автор като отдаден на Борхесовото търсене в невидимия разлом между различните реалности, посещавани често от магическата игра на означаващите в търсене на смисъла (*новата* градина с разклоняващи се пътеки). Бих искал да видя тази игра в пълнометражен филм, освен ако Радослав

Камбуров не отдава изрично предпочитание на късите форми. Покрай другото бих отбелязал, че лицето на Камбуров като творец и лицето му като пишещ се допълват по особен начин – има едно дискурсивно уплътняване, зад което стои бремето на множество познания, които търсят своята неизбежна (но и ефективна) форма на изява. На този етап те държат да бъдат видени в пълнотата им, в блясъка им, но да не забравяме, че Камбуров е твърде млад, за да търсим онази смиреност, която някои не постигат и на стари години. Това пък идеално пасва на едно трето негово лице, зад което прозира административната му ангажираност в Академията – то изисква не само иновативни решения, но и упорство и дисциплина в предследването и прилагането им, често и всеотдаденост. Със сигурност не е лесно, но някак удържа синхрона между различните си лица. Играя си с образа на различните лица на кандидата, защото всички те се вписват в търсената фигура на преподавателя в НАТФИЗ, който обединява педагогическия профил с профила на учения, с този на твореца, но и с този на отдадения на каузата на Академията служител. Подобна кохерентност се постига трудно, обикновено идва с опита на годините. У Камбуров тя започва да се оформя още сега, което намирам за положителен знак. Казвам всичко това, защото го познавам отблизо още като студент и имам реални впечатления. За съжаление, за другия кандидат по конкурса – Светла Цоцоркова – тези впечатления ги набавям най-вече от творческата ѝ продукция, затова и сравнение в този дух по-нататък би било неправомерно.

Вторият кандидат по обявения за „доцент“ конкурс е Светла Цоцоркова. Тя е родена през 1977 г. и също е кадър на НАТФИЗ: завършва филмова и телевизионна режисура (1996-2002), почти успоредно с политология в СУ „Св. Климент Охридски“ (1996-2001). Веднага след това (2002-2005) получава ново престижно магистърско образование: London Film School MA in Film Making, Лондон, Великобритания. Следва педагогическа лакуна от почти две десетилетия и в началото на 2025 г. придобива научната и образователна степен „доктор“ в НАТФИЗ. Всъщност през тези две десетилетия тя е изцяло в полето на практиката – продуцент, режисьор и управител на „Фронт филм“ ЕООД (2004-2025); изпълнителен продуцент на „Арт фест“, РФФ Интернешънъл (2011-2025) – и сега, стъпвайки върху доктората си, се обръща към академична кариера, като прескача асистентските степени. От морална гледна точка не бих насърчил това, за да не се превърне в академичен прецедент. По принцип това се прави при извънредни

обстоятелства (или при изрична покана), каквито в случая не откривам. Но богатата ѝ творческа кариера дотук, успехите и наградите вероятно оправдават кандидатурата ѝ, която в крайна сметка определям не само като смела, но и като силна кандидатура.

Д-р Цоцоркова участва в конкурса с два пълнометражни игрални филма „Жажда“ (2015; игрален, 90 мин) и „Сестра“ (2019; игрален, 97 мин) и с един късометражен игрален филм – „Бони и Льони“ (2020; игрален, 25 мин). В същото време има няколко документални филма след тях, на които е сценарист и режисьор, но които не заявява за участие в конкурса (“Герой на нашето време”, документален, 58 мин., от 2022 година, и „Ний всички сме деца“, документален, 75 мин., от 2025 година). Кривата на развитие сякаш сочи обръщане към документалното кино след реализираните през 2015 г. и 2019 г. игрални пълнометражни филми, а чрез „Бони и Льони“ – връщане към късометражните филми (“Живот със София”, 2004, 20 мин, както и “Майка ми”, 2005, 15мин). Ако към тях добавим и филмите, реализирани като оператор („Второто освобождение“, 2021, документален, 58 мин, с реж. Св. Овчаров), като продуцент („Залог“, 2025, игрален, 100 мин, реж. Св. Овчаров; “Cognoscioria” / “Рогът на изобилието”, 2022, анимация. 8 мин, цветен, реж. Ани Антонова и Дим. Овчаров; “Vox Populi”, 2022, игрален, късометражен, 27 мин, реж. Тянита Ганчева), или като актриса (сред които: „Буферна зона“, 2014 и „Мама умря днес“, 2024), творческият ѝ профил става още по-богат и многообразен.

Филмът „Жажда“ (2015; игрален, 90 мин.) представя Светла Цоцоркова като режисьор, сценарист (съвместно със Св. Овчаров), продуцент (съвместно с Надежда Косева и копродуцент Св. Овчаров) и монтажист (съвместно с Нина Алтъпармакова). Представянето му на фестивали и наградите, които са присъдени, говорят достатъчно за качествата на филма. Да припомним само някои от тях (пълната справка е видима в предоставените от кандидата данни): “Златна Роза”, Варна, 2015 (награда за най-добър дебют и най-добър оператор); Minsk, Listapad, Belarus, 2015 (Best Cast Award, Jury Prize); Arras, France, 2015 (Best Mise En Scène – Direction Award); София МФФ (най-добър български филм за 2016); Vilnius, 2016, New Europe – New Names (*Best Film Award & Best Actress Award*); Crossing Europe, Austria, 2016 (*Audience Award-Best fiction film*); Награди на Българската филмова академия 2016 (най-добър дебют, най-добра женска роля, най-добра художническа работа); номиниран от Европейската филмова академия за “Открытие – Дебют” през 2016 г.

Филмът „Сестра“ (2019; игрален, 97 мин) представя Светла Цоцоркова отново като режисьор, сценарист (отново съвместно със Св. Овчаров), продуцент (този път съвместно със Св. Овчаров) и монтажист. Представянето му на фестивали и наградите, които са присъдени, също – както и при предходния „Жажда“ – говорят достатъчно за качествата на филма. Да припомним някои и от тях: Световна премиера в конкурсната програма на “Сан Себастиан” 2019 (награда “Special Mention”); Котбус, Германия (награда “Най-добър филм”); CINEDAYS Македония (награда “Най-добър филм”); Варшава (награда на Young FIPRESCI жури); “Златна Роза” (награда за “Най-добър оператор” и Наградата на СБФД); Трансилвания, Румъния (“Специалната награда на журито”); Босфора / Истанбул МФФ (награда за “Най-добър филм”, “Най-добра актриса”, “Най-добър актьор”); Women Film Festival, Бейрут (награда за “Най-добра актриса”); София МФФ (“Най-добър филм”); Лече, Италия (Специалната награда на журито); Попово ФФ “Златното око” (“Най-добър оператор”).

Филмът „Бони и Льони“ (2020; игрален, 25 мин) представя Светла Цоцоркова като режисьор, сценарист (отново със Св. Овчаров), продуцент (отново със Св. Овчаров) и монтажист. Представен е на фестивалите София МФФ 2020; МФФ Букурещ ShortCut Cinefest 2020; Континентал МКФ – Мюнхен 2020; МФФ I Films 2020; МФФ Джахорина – Сърбия 2020; Short Movie Club Film Festival “Nefiltravanae kino” – Минск 2020; София филм фест на брега 2022; „Златна роза“ 2022.

Филмите на Светла Цоцоркова определено са въздействащи и имат ясни и силни послания; преплитат внушението и директния изказ, финото намигане с грубия изказ и/или жест, неочакваното с привидно тривиалното. От семиотична гледна точка са христоматийни примери за семиотични практики – в тях от нищото изскача символен пласт, но и символни пластове сякаш потъват изоставени някъде по пътя, за да изплуват съвсем неочаквано по-нататък и да очертаят разломи в човешките отношения или в сюжетното развитие. Всичко това говори за добре обмислени фабули, в които имплицитният автор във филма може да артикулира неочаквани ескалации или затихвания (дискурсивни стазиси) във всеки един момент. За това допринася, разбира се, и добрата актьорска игра, особено в „Жажда“ и „Сестра“. Дълбочината на достигането на водата е аналог на дълбинна структура на смисъла, пътуването към която оневинява натрапчивата на моменти повтораемост (в „Жажда“), или играта с лъжата и истината (в „Сестра“). Очевидно и тандемът с

режисьор като Светослав Овчаров допринася за иновативните решения в голяма част от нейните творби, но най-вече в представените за конкурса. Всичко това имах предвид, когато казах, че независимо от рязкото обръщане от практиката към академичната кариера, което налага прескачане на степента асистент (главен асистент), Светла Цоцоркова има основание да претендира за достойно представяне на обявения конкурс. Всичко това превръща и избора в изключително труден.

И така, няколко сравнения и произтичащи от тях обобщения в края на тази рецензия:

- 1) Прави впечатление, че единият кандидат (д-р Светла Цоцоркова) представя продукция, която свършва пет години преди конкурса (2015-2020), а другият представя продукция приблизително от това време до годината на конкурса (2019-2025). С други думи, според заявката, би следвало да имам пълна яснота за развитието на гл. ас. д-р Радослав Камбуров до датата на конкурса, но не и за д-р Светла Цоцоркова. За щастие тези неща могат да бъдат лесно коригирани като се надникне и в останалата част на техните продукции, още повече, че те са представени в приложените справки. Но като цяло: Светла Цоцоркова е можела да даде повече плътност на своя профил, като представи и други свои значими творби (има предостатъчно), още повече че прескача степен в академичното израстване, а Радослав Камбуров е можел да представи и публикационната си дейност и с това да допълни творческия си профил. Когато не са предоставени в рамките на конкурса, остава на добрата воля на оценяващия сам да направи това.
- 2) Репрезентирането на двамата кандидати е неравностойно. Светла Цоцоркова се представя, при това много убедително, с два игрални пълнометражни филма. Тук освен ролята на сценария, режисурата, продуцирането и монтажа, в които участва, и очевидно доброто сътрудничество и партньорство с проф. Светослав Овчаров, голяма роля играе и актьорският състав – покрай повтарящия се избор на определени (и удачно подбрани) актьори, няма как да остане незабелязано силното и знаково присъствие на Ивайло Христов, Васил Михайлов, Стефан Мавродиев, Асен Блатечки. И двата филма се радват на критически интерес и различни национални и международни награди. Гл. ас. д-р

Радослав Камбуров, от своя страна, се представя с късометражни филми. Те могат да бъдат сравнени единствено с късометражния „Бони и Льони“ на д-р Цоцоркова, където, по моето скромно мнение, превъзхождат и като идея, и като послание (не отстъпват и като игра, но тук все пак гледаме най-вече фигурата на режисьора). Това неравностойно представяне дава предимство ту на единия, ту на другия кандидат, в зависимост от гледната точка на жанра. Не мога да гадая как би изглеждал пълнометражен филм на Радослав Камбуров. Съотнесено към художествената литература аналогията е как би изглеждал един роман на пишещия къси разкази и обратно (няма да навлизам в болното пространство, защо първомайстори на късия разказ като Елин Пелин и Йовков, например, имат проблеми с дългите жанрови форми). Отбелязвам, че присъствието като режисьор чрез представените два игрални филма на д-р Светла Цоцоркова е изключително солидно, а на Радослав Камбуров чрез представените късометражни филми като много добро и много обещаващо. За съжаление прякото сравнение между двата жанра не би било приемливо, още по-малко пък професионално, но опитът на Светла Цоцоркова като творец определено тежи.

- 3) Отвъд творческата продукция ролята на преподавателя е многопрофилна. От него се очакват педагогически умения, научноизследователска активност, съпричастност към каузите на Академията, участие в нейния организационен и управленски живот под една или друга форма, в това число и в международните проекти. Тук безспорният победител е Радослав Камбуров – изключително активно участие през последните пет години, подкрепено и с благодарствени писма за персоналните му изяви от чужди институции, обвързани през проекта Film EU и международната бакалавърска програма “Pathfinder”. Тук добавям и избора му във факултетни и академични съвети, както и избора му за директор на Центъра за продължаващо обучение в НАТФИЗ, активно работещ от 2024 г. насам. С две думи: активен институционален живот. При Светла Цоцоркова това също би могло да се случи в бъдеще, но на този етап няма как да бъде оценено, защото просто не е налично.
- 4) От гледна точка на преподавателската дейност, важна за обявения конкурс за академичната длъжност „доцент“, гл. ас. д-р Радослав Камбуров

превъзхожда значително д-р Светла Цоцоркова – и като стаж, и като хорариум, и като опит.

- 5) От гледна точка на изследователската дейност, гл. ас. д-р Радослав Камбуров има редица публикации, в т. ч. и монографичен труд, докато д-р Цоцоркова няма представен нито един текст отвъд задължителния минимум за защита на докторат.

И двамата кандидати имат място в Академията и е добре да бъдат част от екипа на НАТФИЗ. Неслучайно обявените конкурси, макар и не едновременно (това е по-скоро институционална грешка), са два. Аз лично виждам и Радослав Камбуров, и Светла Цоцоркова напълно заслужено след тези два конкурса в Академията. Не друг, а именно тях. Но както се казва, сега сме в първия от двата конкурса и трябва да бъде направен избор, а вторият ще бъде мислен, когато настъпи неговото време за произнасяне (казано по Борхес, ако по една от пътеките в градината съм член на това жури, ще подкрепя изцяло отпадналия сега кандидат, за да потвърдя думите си). Но в рамките на този конкурс избирам да подкрепя гл. ас. д-р Радослав Камбуров. По този начин подкрепям типа кариерно израстване, който предпочитам – последователно и отдадено, още от първия ден на дипломирането, да се работи за една кауза, като се минава през различните стъпала на това развитие (като преподавател) и се разкриват различните лица на съпричастност към живота в институцията (като изследовател, като творец, като участник в различните форми на управление в академичния живот). Имам право на този избор, след като творческите, научните и педагогическите профили на двамата кандидати се разминават – всеки един от тях е безусловно по-добър в един аспект на тези профили, но не и в друг негов аспект (при единия от кандидатите някои от аспектите на тези профили дори липсват). Избирам Радослав Камбуров, така да се каже, заради нюансите, които много често са определящи. И искрено се надявам, че в бъдеще и двамата кандидати ще работят заедно и ще определят линията на развитие на специалността режисура в Академията. Защото макар изборът ми да пада върху Радослав Камбуров, трябва да призная, че Светла Цоцоркова е много добър професионалист и ще се радвам тя да бъде част от институцията

НАТФИЗ, която определя посоките на развитие в българското филмово изкуство.